

TRE UNDERVISNINGSCASES I IDÉHISTORIE B

FORLØB OM:

- ALMEN HISTORIE
- TEKNOLOGI- OG IDÉHISTORIE
- LANGE LINJER

FORFATTET AF: LINE MENG VESTERGÅRD
HTX

ÅRHUS UNIVERSITET, 2018

ANSLAG: $35947 / 2400 = 14,97$ NS.

Indholdsfortegnelse

BESÆTTELSESTID: EFTERBEHANDLING AF EN TRAGISK BEGIVENHED	1
Beskrivelse af forløbet	2
1. del: Historie og historietolkning	2
2. del: Myter og mytekritik	4
3. del: Kildekritik	5
4. del: Perspektivering	6
Afsluttende bemærkninger	6
Kildefortegnelse	8
MEKANISERINGSFORLØBET: HUSHOLDNING OG TEKNOLOGIER	9
Præsentation	10
Undervisningsforløbet	10
1. del	11
2. del	12
3. del: Perspektivering	13
Forskelle og konsekvenser ved de to perspektiver	14
Afsluttende bemærkninger	14
Kildefortegnelse	15
ET EPOKALT BLIK PÅ CIVILISATION	16
Præsentation	17
1. del: Hvad er en civilisation?	17
2. del: Tre store civilisationer – et fælles udgangspunkt	19
3. del: Tre store civilisationer – et epokalt snit	20
4. del: Afrunding af forløbet	20
5. del: Afsluttende bemærkninger	21
Kildefortegnelse	22
Bilag A:	23
Bilag B:	24
Bilag C:	25

BESÆTTELSESTID:
EFTERBEHANDLING AF EN
TRAGISK BEGIVENHED

HVORDAN BEARBEJDES EN FÆLLES FORTID?

PORTEFØLJE 1: ALMEN HISTORIE

Dette forløb omhandler besættelsestiden, og hvordan denne historiske begivenhed er blevet fremstillet og bearbejdet i danskernes fælles historie igennem tiden. I forløbet lægges der særligt vægt på, hvordan historie kan defineres: hvad er historie, og hvorfor kan den historiske "sandhed" ændre sig? Dette gøres igennem Besættelsestiden som ramme, hvor samarbejdspolitik og modstandsbevægelse som temaer bliver særligt centrale. Forløbet afsluttes med en undersøgelse af historiebrug, hvor Anders Fogh Rasmussens anvendelse af samarbejdspolitikken i et negativt lys fungerer som eksempel. I følgende fremstilling vil jeg skitsere undervisningsforløbet og dets faglige indhold. Jeg vil løbende forholde mig til kursets pensum og til nye tekster og kilder, der kan inddrages i dette forløb.

Beskrivelse af forløbet

Forløbet drejer sig, som sagt, omkring besættelsestiden og efterbehandlingen af denne. Det kunne med fordel afholdes i starten af 2.g, hvor Idéhistorie påbegyndes som fag, idet der lægges op til diskussion af historie og historiebrug som begreber, ligesom at der gives en grundlæggende introduktion til kildekritik som historisk metode. Forløbet inddeles i 4 dele: Historie og historietolkning, myter og mytekritik, kildekritik og afslutningsvis en perspektivering.

1. del: Historie og historietolkning

Denne første del af forløbet indledes med et gruppearbejde, hvor hver gruppe skal fungere som detektiver i Olden-Jørgensens ånd (Olden-Jørgensen 2011: 43). Grupperne skal konkret undersøge deres samlede forhåndsviden om besættelsen og temaerne: samarbejdspolitik og modstandsbevægelse. Her er pointen, at eleverne skal bevidstgøres omkring egen viden og eventuelle tendentiøse historietolkninger, som de er blevet tillært – både i historieundervisning og igennem populærkultur - ligesom at eventuelle "huller" i deres viden er et argument i sig selv. I grupperne oprettes derfor en fælles notatbank om perioden og temaerne. Her etableres notatbanken altså på elevernes forhåndsviden. Efterfølgende samles op in plenum, hvor der oprettes en fælles tidslinje over begivenhederne.

Efter denne afsøgning af viden, konfronteres grupperne med et citat fra en kronik, "Hvad skal det nytte", af Anders Fogh Rasmussen, hvor historietolkningen har en vis ladning:

”Det ligger lige under huden, at Danmark helst skal tilpasse sig ydmygt, villigt og passivt til, hvad de dominerende europæiske stormagter siger. Sådan var det fra 1864 til 1945, hvor vi lydigt tilpassede os signalerne fra den store tyske nabo. Det førte til [...] den usle samarbejdspolitik med tyskerne under Anden Verdenskrig.” (Rasmussen, 26. 3. 2003)

Her omtaler Fogh Rasmussen besættelsestidens samarbejdspolitik og fodnotepolitikken under Den Kolde Krig som negative og pinlige eksempler på Danmarks forgange Europapolitik. Dette fungerer som oplæg til videre diskussion i grupperne, hvor historietolkningen undersøges: Her skal grupperne konkret diskutere, om det kan passe, at Danmark har ”lurepasset”, og hvad mon baggrunden har været for denne ikke så flatterende beskrivelse af dansk historie. Pointen er, at grupperne i samarbejde med deres viden om begivenhederne og deres billede af nationens identitet skal afdække spørgsmålet, om Danmark historisk set har sejlet under bekvemmelighedsflag. Hertil drejes gruppearbejdet ind på historie og historieopfattelse, hvor der stilles spørgsmål som:

- Hvad er historie?
- Er der falsk og sand historie?
- Hvem fortæller historie og kan den ”gratis” tolkes og bruges på denne måde?

Det er her væsentligt, at grupperne i kraft af rollen som Sherlock Holmes skal undersøge historietolkning og bevidstgøres omkring, at der ikke kun findes én udgave af historien om besættelsestiden. Hertil kan man opsamle in plenum, at man i udpræget grad kan anskue Fogh Rasmussens historietolkning som legitimering af egen argumentation. Denne sidste del lægger op til samme overvejelser som ses hos Kjeldstadli (2001)¹, hvor der særligt lægges vægt på historie som livets lærer og historie som identitetsdannelse: “[...]historien bliver tolket i lyset af nutiden, hvordan fortiden tjener nutidige formål[...]. Historien bruges her – bevidst eller ubevidst – for at legitimere, begrunde og retfærdiggøre forhold i nutiden.”(Kjeldstadli 2001: 27) Denne afsluttende diskussion skal etablere en overgang til næste del af undervisningsforløbet, hvor der åbnes mere op for historieforskning og –tolkning i forbindelse med besættelsestiden.

¹ S. 23-29

Hermed arbejdes med det faglige mål: Diskutere aktuelle problemstillinger med udgangspunkt i fagets perspektiver, herunder reflektere over mennesket som historieskabt og historieskabende.

2. del: Myter og mytekritik

I 2. del af undervisningsforløbet er formålet at give indblik i de over tid forskellige tolkninger af Besættelsestiden, der er/har været, ligesom at målet er at bevidstgøre omkring, hvordan historiefremstilling og -tolkning kan være moralsk, psykologisk og national væsentlig. Det er således målet at vise, at opfattelsen af besættelsestiden er sammensat og nuanceret – og muligvis ikke så simpel som Fogh Rasmussen gav udtryk for.

Denne del indledes med læreroplæg omkring myte-kritisk og mytologiserende historietolkning af besættelsestiden. Dette understøttes af elevernes læsning af Hans Kirchhoffs: "Oversigt. Besættelsestidens historie – forsøg på en status", 2004, hvor der særligt lægges fokus på konsensus- og konfliktbegreber i historieforskningen om besættelsestiden. Denne tekst anvendes, idet denne giver et overblik over de forskellige generationer af besættelsestidshistorikere, der har domineret på feltet, ligesom at denne illustrerer, at historie, og øvrigt fagmateriale, i sig selv også er udtryk for gældende samfunds holdninger og anskuelser.

I forbindelse med denne læsning og læreroplægget inddrages kildemateriale som eksempel: *De røde Enge* (dramafilm), 1945, og *Det gælder din Frihed* (dokumentarfilm), 1946. Disse vises i uddrag, hvor der vises klip, der særligt lægger vægt på filmenes syn på modstandsbevægelse og samarbejdspolitik. Herudfra udspringer elevarbejde, hvor der undersøges, hvordan filmene behandler historien, der på mange måder er samtidig her: Er det mytologiserende eller myte-kritisk, og hvilken historie ønskes at formidles så hurtigt efter Befrielsen?

Målet med dette elevarbejde er ikke historisk metode og kildekritik, men i stedet eksempelvisning ift. Kirchhoff-teksten og overblik over, hvordan man har informeret og formidlet her kort efter krigens informationsvakuum. Hertil gives et læreroplæg, som supplement, omhandlende mere nutidig besættelsestidshistorikere, hvorvidt det er en konsensus- eller konflikttradition, der dominerer for nuværende. Her benyttes natmus.modstand.dk som eksempel på opfattelsen af og orienteringen imod modstandsbevægelsen.

3. del: Kildekritik

Næste del af undervisningsforløbet centrerer sig omkring den historiske metode, den kildekritiske analyse, hvor eleverne samtidig har lejlighed til selv at danne sig et billede af den fortid, som de to første dele af undervisningsforløbet blot har omtalt formidlingen og tolkningen af. Det særlige fokus i det kildekritiske arbejde bliver forløbets tematiske omdrejningspunkt omkring samarbejdspolitik og modstandsbevægelse. I denne del opfyldes således følgende faglige mål:

- Analysere konkrete faglige problemstillinger under inddragelse af forskelligartet historisk materiale.
- Demonstrere viden om fagets identitet og metoder.

I dette forløb gives således en introduktion til den kildekritiske metode, som den ses hos Olden-Jørgensen (2001). Det kildekritiske arbejde fokuseres som sagt omkring samarbejdspolitikken og modstandsbevægelsen. I forbindelse med samarbejdspolitikken undersøges kilderne for, hvilke bevæggrunde og argumenter datidens politikere havde for samarbejdspolitikken, og hvordan man søgte at overbevise den danske befolkning om rigtigheden heraf. Hertil arbejdes med, hvilke opfattelser man i forskellige grupperinger havde i forhold til samarbejdspolitikken. På samme måde fokuseres det kildekritiske arbejde mod modstandsbevægelsen, hvor der særligt arbejdes med opfattelsen af modstandsbevægelsen i samtiden og efterkrigstiden, ligesom modstandsbevægelsens omfang og betydning undersøges. Her anvendes desuden igen Kirchhoffs tekst, hvor særligt dette citat anvendes: "Det er den udbredte mening blandt forskerne i dag, at modstandsbevægelsernes historiske rolle mindre blev den militære[...] end den politiske og psykologisk/moralske betydning for den nationale helingsproces."(Kirchhoff 2004: 163) Dette giver eleverne mulighed for at sætte deres resultater fra den kildekritiske analyse i kontekst, således at denne politiske og psykologiske betydning – og omfang – tydeliggøres.

Det konkrete arbejde med kildekritik former sig som et gruppearbejde, hvor grupperne arbejder med forskellige kilder og efterfølgende vidensdeler med fremlæggelser in plenum eller i matrixgrupper. I gruppearbejdet kan inddrages forskelligartede kilder lige fra artikler, taler, billedmateriale, løbesedler og efterkrigstidens film, som eksemplerne fra anden del af forløbet.

4. del: Perspektivering

Sidste del af undervisningsforløbet indledes med en opsamling, hvor der in plenum sammenfattes, hvad vi har været igennem, og om noget ved det kildekritiske arbejde har overrasket eleverne i relation til den historietolkning og –formidling fra første og anden del af undervisningen.

I denne kamp om formidlingen og forståelsen af besættelsestiden rejses naturligt spørgsmål omkring historiebrug og også – som i Fogh Rasmussens eksempel – historiepolitik. I denne del inddrages Benedict Anderssons forestillede fællesskaber som en forklaring på behovet og baggrunden for denne kamp om besættelsestiden. I dette forestillede fællesskab, nationen, dannes en fælles bevidsthed om begivenheder, fortællinger og ideer (Anderson 2006), der på sin vis kommer til at binde den danske historie om besættelsen, og i særdeleshed samarbejdet og modstanden, sammen.

Omkring den politiske brug af historie, historiepolitik, inddrages Rosanna Farbøls tekst, "Irakkrigen og den historiske legitimering", hvor historiepolitik defineres som: "[...]udsagn eller handlinger, der foretages i håbet om at bevare eller ændre historiske forestillinger med henblik på at fremme politiske målsætninger eller handlinger i nutid og fremtid." (Farbøl 2011: 75) Her inddrages som perspektivering Anders Fogh Rasmussens tale på Søværnets Officersskole d. 29. august, 2003, og relevante historiker-reaktioner på denne historiebrug, som også Farbøls tekst omhandler. Disse tekster anvendes som perspektivering til den historiske formidlingskamp, som forløbet har omhandlet, og som understøttes af Andersons formulering. Dette fokus danner grundlag for en afsluttende diskussion, hvor der også kan inddrages andre mere aktuelle eksempler på historiepolitik og historiebrug, hvor historiske begivenheder anvendes som legitimation for krigsførelse og andre handlingsangivende politiske beslutninger.

Afsluttende bemærkninger

Dette undervisningsforløb kan med fordel brydes op eller foldes mere ud efter behov. Ligeså lægger forløbet op til, at det kan afvikles som tværfagligt forløb mellem flere fag, hvor det faglige mål om behandling af problemstillinger i samspil med andre fag kunne berøres. Det kunne fx være mellem dansk og idéhistorie, hvor der igennem et filmhistorisk overblik kunne gives flere eksempler på myte-kritisk og mytologiserende film omkring 2. verdenskrig, modstand og besættelse. Dette kunne

også være tilfældet med et tværfagligt samspil mellem idéhistorie og engelsk, hvor historiepolitik kunne foldes mere ud igennem en mere direkte inddragelse af Bush og Irakkriegen eller Donald Trumps historiebrug og historiepolitiske argumenter. Afsluttende kan man sige, at forløbet trækker tråde mellem flere fag end de nævnte, hvor det i udpræget grad kan tilpasses og fokuseres efter behov og fagenes fælles berøringsflader.

Kildefortegnelse

Andersen, Line Meng, "Samarbejdspolitik – og historiepolitik", Opgave afleveret i forbindelse med kurset: Brug af Historie, 7. semester, Aalborg Universitet, 2012

Anderson, Benedict, *Imagined Communities*, London: Verso, 2006

Bryld, Claus og Warring, Anette: *Besættelsestiden som kollektiv erindring*, Roskilde Universitetsforlag, 1998

Farbøl, Rosanna, "Irakkrigen og den historiske legitimering", I: *Slagmark*, Nr. 60, Narayana Press, Gylling, 2011

Kirchhoff, Hans, "Oversigt. Besættelsestidens historie – forsøg på en status." i Carsten Due-Nielsen og Jan Pedersen(red.): *Historisk Tidsskrift*, bd. 104, hæfte 1, København: Den danske historiske Forening, 2004

Kjeldstadli, Knut, *Fortiden er ikke hvad den har været – en indføring i historiefaget*, Roskilde Universitetsforlag, 2001

Olden-Jørgensen, Sebastian, *Til kilderne – Introduktion til historisk kildekritik*, København: Gad, 2001

Rasmussen, Anders Fogh, "Visioner om Danmarks aktive Europapolitik", 23.9.2003

Rasmussen, Anders Fogh, "60 år efter: Samarbejdspolitikken var et moralsk svigt", 29.8.2003

Rasmussen, Anders Fogh, "Hvad kan det nytte?", Kronik, *Berlingske Tidende*, 26. 3. 2003

MEKANISERINGEN AF HJEMMET: HUSHOLDNING OG TEKNOLOGIER

HVAD HAR MEKANISERINGEN AF HJEMMET
BETYDET FOR KVINDEN?

PORTEFØLJE 2, IDÉ- OG TEKNOLOGIHISTORIE

Præsentation

Forløbet er konstrueret som et tema om husmoren og den teknologiske udvikling, der er med til at mekanisere hjemmet og omdefinere husmoren og kvindens rolle her og på arbejdsmarkedet. Temaet fungerer som flere nedslag i 1900-tallet og inddrager ganske flygtigt perspektiver fra industrialiseringen, der har været med til at igangsætte denne udvikling mod en ny kvinderolle, og opfindelsen af elektriciteten. Forløbet er blot råt skitseret i denne fremstilling, hvorved denne med fordel kan suppleres og udbredes endnu mere.

Undervisningsforløbet

Forløbet forsøger at forene dels et idéhistorisk og teknologihistorisk perspektiv, og det er struktureret som en tredeling. Denne tredeling bevæger sig fra elektriciteten som teknologi og videre til teknologien i hjemmet. Herfra bevæger forløbet sig videre til en idéhistorisk behandling af kvinden som husmor og udviklingen af denne rolle i sammenhæng med teknologien. Forløbet afsluttes med en perspektivering.

I forløbet arbejdes med følgende faglige mål (markeret med kursiv):

- ***Redegørelse for væsentlige idéhistoriske og teknologihistoriske udviklingslinjer og begivenheder fra oldtiden til i dag.***

Dette faglige mål behandles særligt i undervisningsforløbets del 1 og 2, hvor henholdsvis den teknologiske udvikling i hjemmet behandles og kvindens rolle som husmor i forbindelse med mekaniseringen af hjemmet og samfundet.

- ***Sammenligne udviklingen og brugen af ideer og teknologier på tværs af kulturer på forskellige niveauer, fra det lokale og til det globale.***

Dette faglige mål behandles særligt i sidste del af undervisningsforløbet, hvor amerikanisering inddrages som både lokalt – i hjemmet - og globalt perspektiv til temaet, hvor særligt det amerikanske samfund og teknologi sættes i sammenligning med den europæiske husmor, der udvikler sig i relation hertil. Hertil kommer forløbet til at introducere til forskellige teknologier og el-drevne husholdningsteknologier, der på grund

af samfundenes forskellige indretninger fremkom forskudte af hinanden – som en kulturel proces.

- ***Analysere samspillet mellem ideer, teknologier, natur og samfund, herunder betydningen for den menneskelige eksistens.***

Dette faglige mål behandles ud fra et perspektiv om, hvordan ideer, teknologier og samfund indbyrdes påvirker hinanden og den menneskelige eksistens. I forløbet opfyldes dette faglige mål særligt i del 2, hvor kvindens rolle som husmor behandles og diskuteres ud fra disse termer.

- ***Demonstrere viden om fagets identitet og metoder***

Dette faglige mål opfyldes i alle dele af undervisningsforløbet, dvs. igennem forløbets samspil mellem almenhistorie, idéhistorie og teknologihistorie. Hertil arbejdes med forskelligartede metoder i forløbet, dvs. begrebshistorisk, kontekstualisering, Aktør Netværksteori og kildekritisk i den sidste del af forløbet.

1.del

Denne første del af undervisningsforløbet indledes med en kort præsentation af temaet, hvor eleverne supplerer med viden, som de som forberedelse har hentet hos deres familie, bedsteforældre osv. De har således som lektie undersøgt, hvornår og hvordan teknologien gjorde sit indtog i bedsteforældrenes hjem, og særligt hvordan og hvorfor det påvirkede familielivet fremover. På klassen starter eleverne således med "at tjekke ind", hvor de på en post it noterer hvilke(t) teknologiske apparater i hjemmet, der i en væsentlig grad revolutionerede familielivet. Dette "tjek ind" og den indledningsvise forberedelse skal fungere for eleverne som en indgang til emnet og skal sætte nutidens teknologiske og mekaniske husholdning i perspektiv til 1900-tallets mere "analoge".

Som indgang til temaet indledes også med elektricitet som teknologisk case, hvor der lægges særligt vægt på elektriciteten i private hjem. Denne gennemgang udføres samlet på klassen, hvor der også etableres et overblik over, hvornår og hvorfor de eldrevne køkkenredskaber fremkom forskudte af hinanden på tværs af landegrænser pga. kulturelle forskelle og forskellige

samfundsindretninger. Herefter inddeles klassen i grupper, der tildeles forskellige mekaniserede køkkenredskaber, som de skal arbejde med hver især. Gruppearbejdet kommer her til at dreje sig omkring, hvordan den enkelte teknologi på mikroniveau har forandret arbejdet og arbejdsgangen i køkkenet og på makroniveau har ændret – eller været med til at muliggøre – mere samfundsmæssige forandringer. Husholdningsteknologierne kunne være: køleskabet/fryseren, støvsugeren, elektrisk komfur, opvaskemaskinen, vaskemaskinen og nye rengøringsmidler, sæben osv.

Som afslutning på første del af undervisningsforløbet introduceres eleverne til Aktør Netværksteori som teknologihistorisk metode og som "hjælper" til at lave bevægelsen fra det teknologihistoriske og til den mere idéhistoriske del af undervisningsforløbet. Denne første del afsluttes således med en elevopgave, hvor der udfærdiges et "ANT-skema" over aktører i forbindelse med mekaniseringen af hjemmet, hvorved der afklares, hvordan det sociale og den materielle teknologi er sammenvævet. Hertil anvendes Aktør Netværksteoriens "blackboxing" til at beskrive, hvordan husholdningsteknologierne er blevet "naturlige" og konstruerer bestemte sociale handlemønstre (Andersen 2013: 250).

2.del

I 2. del af undervisningsforløbet udfoldes særligt det idéhistoriske perspektiv, hvor fokus drejes ind på de sociale handlemønstre, som teknologien ændrer og forandrer. Her indledes med enkelte perspektiver til industrialiseringen, der igangsætter denne ændrede rolle for kvinden i samfundet (Andersen 2013: 268). Denne del indledes således med et læreroplæg, hvorefter eleverne arbejder med forskellige begrebs historiske udvikling. Dette foregår som en stilladsering, hvor der bliver gået begrebshistorisk til værks med ord som "kønsroller" og "husmor". Her er udgangspunktet 1800-tallets kvindeideal med husmoren som omdrejningspunkt, hvor husholdningsarbejdet foregik med håndkraft og knofedt. Den begrebshistoriske stilladsering fortsættes med flere nedslag i disse begrebs historiske anvendelse i samtiden, hvilke med fordel kan følge de husholdningsteknologiske eksempler, som grupperne har arbejdet med i første del. Formålet er her, at eleverne opnår forståelse for, hvordan de sociale mønstre har udviklet sig i takt med, at den teknologiske udvikling skrider fremad. Og samtidig også at lade eleverne gå idéhistorisk til værks med den: "[...] akademiske undersøgelser, der fokuserer på de fortidige tanker selv [...]" (Thorup

2013: 81). Hertil også at vise, at idéhistorie: "[...]forsøger at situere ideer i en eller anden historisk kontekst og at fortolke disse ideer i lyset af denne kontekstualisering[...]" (Thorup 2013: 81). Målet er således også i denne del af undervisningsforløbet at lade eleverne forholde sig til de sociale mønstre som begreber og lade dem foretage denne kontekstualisering.

3.del: Perspektivering

Sidste del af forløbet indledes med en lærerstyret opsamling, hvor der in plenum sammenfattes en overordnet tidslinje over de forskellige nedslag, teknologiske fremskridt i køkkenet og hjemmet og den idéhistoriske udvikling, som forløbet har skitseret. Målet er her at etablere en længere udviklingslinje, hvor den teknologiske udvikling i hjemmet og dennes forandring af kvinde- og kønsroller anskueliggøres.

Herefter påbegyndes sidste del af undervisningsforløbet, der fungerer som en perspektivering til "The American Way of Life", nemlig efterkrigstidens amerikanisering – og her særligt i forbindelse med hjemmet, levevis og forbilleder. I denne del forenes det idé- og teknologihistoriske med det almenhistoriske i "doughnuten"², idet efterkrigstiden inddrages som historisk begivenhed og som perspektiv til temaets fokus på kvinden og husholdning. Her inddrages således USA's økonomiske, politiske og militære status som supermagt og det projekt, der skulle overbevise europæerne om det gode amerikanske forbillede. Denne sidste del omhandler således Marshallhjælpen som den økonomiske bistand og "genopdragelse" af de besejrede og besatte lande igennem kulturdiplomatiske indsatser. Omdrejningspunktet bliver her den amerikanske påvirkning, det være sig både igennem populærkulturen og amerikaniseringen i reklamer og markedsføring. Hertil inddrages det amerikanske forbillede i forbindelse med overgangen fra den lokale købmand og til selvbetjeningsbutikkerne, hvor forbrugeren for alvor slippes løs og de amerikanske fødevarer som dåsemad og pulver til at lave desserter (Mortensen 2014: 155).

Denne sidste del af undervisningsforløbet inddrager således en række eksempler og historiske kilder på amerikaniseringen, som den sker i efterkrigstiden. Eleverne inddrages igen i grupper, hvor de arbejder kildekritisk med de forskellige kilder og eksempler på denne påvirkning. Målet er her dels at undersøge, hvordan synet på dette tidspunkt har været på amerikanerne, de amerikanske produkter og påvirkningen og dels at undersøge, hvordan globale forhold har påvirket det lokale og

² Jf. "intro-slide" fra 2. seminar

nationale. Som afslutning på hele forløbet producerer hver gruppe en lille reklamefilm, der skal samle perspektiverne op fra efterkrigstiden. Her bliver opgaven således at producere en nutidig reklamefilm, der på samme vis amerikaniserer, kinesificerer eller influerer fra et andet land.

Forskelle og konsekvenser ved de to perspektiver

Disse teknologihistoriske og idéhistoriske perspektiver, som jeg har valgt, supplerer hinanden godt, og det giver netop mening at anskue husholdningsteknologien og de sociale mønstre, ideen og begrebet bag, gennem samme briller. Dette understøtter netop David Nyes argument i *Technology Matters*: "For millennia, people have used tools to shape themselves and their cultures.[...]For millennia we have used technologies to create new possibilities." (Nye 2006: 226). Dette citat begrundet netop dette fokus på både det idéhistoriske og teknologihistoriske, hvorved et forløb fokuseret alene på enten det idéhistoriske eller teknologihistoriske perspektiv vil udelade og afskære store dele af den historiske sammenhæng. Hertil kan man sige, at dette samarbejde mellem idé- og teknologihistorie netop giver plads til denne forståelse af sammenhængen mellem teknologi og samfund, som er særligt væsentlig for forståelsen af samfundets udvikling og den teknologiens rolle heri. Hertil kan man sige, at dette forløb i udpræget grad indikerer, at politik, sociale mønstre og teknologi og teknologisk udvikling uløseligt hænger sammen. En stringent adskillelse af teknologi- og idéhistorie ville således miste store dele af denne berøringsflade, der er nødvendig for forståelsen af netop disse termer.

Afsluttende bemærkninger

Dette forløb kan med fordel suppleres og udfoldes efter behov. Det kunne indgå som en del af et længere forløb om 1900-tallet, hvor dette blot vil fungere som en mindre udviklingslinje – eller som en mindre del af flere udviklingslinjer. Hertil er perspektiveringsmulighederne mange, hvorved man også kunne inddrage Den kolde Krig og teknologikapløbet mellem Sovjetunionen og USA, der også påvirkede husholdningsteknologierne og konkret kom til udtryk med Den amerikanske Udstilling i Moskva 1959. Hertil kan temaet perspektiveres til 1960'ernes kvindekamp og den stigende kvindelige erhvervsdeltagelse, hvor også husholdningsmaskinerne kom til at spille en rolle (Andersen 2013).

Kildefortegnelse

Andersen, Søren B, *Menneskeskabt, Grundbog i teknologihistorie*, Nyt Teknisk Forlag, København, 2013

Idéhistorie B, htx – Læreplan, 2017

Idéhistorie B, htx – Vejledning, 2018

Mortensen, Hanne, *De danske kvinders historie*, Systime A/S, 2014

Nye, David, *Technology Matters*, MIT Press, 2006

Thorup, Mikkel, "Taget ud af sammenhæng. Om kontekst i Idéhistorie", *Slagmark*, nr. 67, 2013

Links:

www.historie.dtu.dk1: Opslag om kontekstualisme:

<http://www.historie.dtu.dk/omos/historiskmetode/kontekstualisme>.

www.historie.dtu.dk2: Opslag om aktørnetværksteori:

<http://www.historie.dtu.dk/omos/historiskmetode/aktoernetvaerksteori>

ET EPOKALT BLIK PÅ CIVILISATION

HVORDAN HAR CIVILISATIONERNE SKABT
VERDEN?

PORTEFØLJE 3: LANGE LINJER

Præsentation

Dette forløb er konstrueret som et tema omhandlende civilisation som begreb og nærmere bestemt, hvordan verden er formet efter civilisationernes udvikling, progression og indbyrdes relationer. I forløbet anlægges et epokalt perspektiv på særligt tre civilisationer, hvor der udføres grove nedslag i fire tidsintervaller. Det overordnede mål med forløbet er således at skabe det epokale perspektiv hos eleverne, hvor det tydeliggøres, hvordan civilisationerne indeholder ligheder og forskelligheder, hvordan de har udviklet sig i forhold til hinanden, og hvilke indbyrdes forhold de har haft og har til hinanden. Forløbet kan derfor næppe stå alene, der vil være behov for opfølgning, hvor graden af fordybelse er større – her er målet, som sagt, et andet, nemlig at etablere det historiske overblik. Casen er struktureret i forskellige dele og indledes med en begrebsafklaring af civilisation. I hele forløbet anvendes Carl-Johan Brylids værk, *Civilisationernes verdenshistorie – Vesten, Mellemøsten og Kina efter 1500*, som lærebogsmateriale til eleverne. Forløbets nøgleord afspejler således af samme årsag terminologien i dette værk.

Undervisningen konstrueres som en tredeling mellem: "[...]ideer, teknologier og begivenheder[...]" (Idéhistorie B 2017), idet eleverne undervejs vil møde det teknologi-, almen- og idéhistoriske i et stærkt samarbejde. Der arbejdes med følgende faglige mål:

- Redegøre for væsentlige idéhistoriske og teknologihistoriske udviklingslinjer og begivenheder fra oldtiden og til i dag.
- Sammenligne udviklingen og brugen af ideer og teknologi på tværs af kulturer på forskellige niveauer, fra det lokale til det globale.
- Analysere sammenspillet mellem ideer, teknologier, natur og samfund, herunder betydningen for den menneskelige eksistens.
- Diskutere aktuelle problemstillinger med udgangspunkt i fagets perspektiver, herunder reflektere over mennesket som historieskabt og historieskabende.

1. del: Hvad er en civilisation?

Undervisningsforløbet indledes med en første del, hvor omdrejningspunktet bliver en introduktion og præsentation af civilisation som begreb. Her forsøges således at besvare spørgsmålet: hvad er civilisation(er)? Som forberedelse til det første modul har eleverne således forberedt et bud på en definition af begrebet, hvortil de også skal give et bud på, hvad det vil sige at være civiliseret og at

være uciviliseret. Ved første undervisningsgang igangsættes forløbet således med et gruppearbejde, hvor gruppemedlemmerne fremlægger deres forberedte begrebsdefinitioner og efterfølgende formulerer én samlet definition. Dette understøttes af et læreroplæg, hvor civilisation in plenum defineres med hjælp fra gruppearbejdet og ud fra Fernand Braudels definition fra 1966, hvor civilisation defineres som sammensatte og modsætningsfyldte kulturelle enheder, som man kun kan se og erkende ved at møde en anden civilisation, som man ikke deler kulturelt fællesskab med (Bryld 2017). Efter denne opsamling in plenum fortsættes gruppearbejdet, hvor eleverne – på baggrund af Braudel og de indledningsvise definitionsforsøg – finder egne eksempler på, at civilisation er modsætningsfyldt og først kan erkendes ved mødet med en anden civilisation. Der tages her fat i, hvad det er, man har lært om sig selv – i kraft af mødet med andre – eller hvilke tanker og refleksioner, det kan sætte i gang at møde noget fremmed, hvor man socialt og kulturelt er på udebane.

Dette opsamles in plenum, hvor der også åbnes op for diskussion af civilisationsbegrebet via en introduktion til Samuel Huntingtons anvendelse og forståelse af begrebet. Her har eleverne som lektie læst en eller flere af dr.dk's temaartikler om Samuel Huntington og hans definition af civilisation, sammenstød og brudflader (www.dr.dk). Formålet med denne drejning af diskussionen er at give eleverne anledning til at undre sig over civilisationsbegrebet og forskellene imellem de forskellige civilisationer. Her oplistes på tavlen, hvilke otte civilisationer Huntington har defineret, og hvordan de adskiller sig fra hinanden, når det kommer til religiøse symboler og hellige skrifter, alfabet, tidsregning og sociale normer. I forbindelse hermed inddrages Jared Diamonds *Guns, Steele and Germs*, hvor eleverne ser første afsnit af trilogien fra 1997. Denne inddrages, idet denne netop tager fat i forskellen imellem civilisationer og forsøger at opstille en forklaring på, hvorfor nogle civilisationer udvikles progressivt, mens andre fastholdes i status quo. Dette perspektiv sætter fokus på civilisationernes forskelligheder, og skal derfor fungere som en støtte til eleverne, der på baggrund af første del her formulerer større spørgsmål til feltet omkring civilisationer Disse skal fungere som arbejdshypotese/arbejdsspørgsmål i det videre undervisningsforløb – og dermed også som spørgsmål, der kan lukke forløbet til sidst. Det kan være spørgsmål som: Hvilke lange udviklingslinjer har civilisationerne været igennem, og hvilke ligger eksempelvis til grund for forholdet mellem civilisationerne? Hvorfor er det, at vi i disse moderne tider – i Huntingtons terminologi – har brudflader mellem civilisationerne?

2. del: Tre store civilisationer – et fælles udgangspunkt

Næste del af undervisningsforløbet startes med en præcisering af forløbets fokus, hvor tre civilisationer udvælges fra listen af civilisationer fra første del af forløbet. I dette eksempel vælges den kristne – med centrum i både det romersk-katolske og græsk-ortodokse Europa, den konfucianske – dvs. Kina og de østasiatiske kulturer, og afslutningsvis den muslimske – med centrum i Mellemøsten. Disse tre civilisationer er valgt, idet de repræsenterer tre forskellige grader af homogenitet og indre modsætninger, ligesom første del af undervisningsforløbet angav, at civilisationer kunne. Her får eleverne således tre forskellige versioner af civilisation, hvor det er andet end det talte sprog, der er den sammenbindende faktor. Det epokale snit på disse tre civilisationer startes fra 1500 og frem til i dag, idet det i udpræget grad er disse tre civilisationers samspil og modspil, der har defineret verdens udvikling frem mod det 21. århundrede (Bryld 2017).

I denne del af undervisningsforløbet er formålet således at undersøge de tre valgte eksempler på civilisationer ved udgangspunktet i 1500-tallet. Denne del indledes med et læreroplæg, hvor de tre civilisationer præsenteres, og hvor der introduceres for perioden *før* 1500-tallet. Her præsenteres grundtræk ved civilisationerne ganske kort, hvor det særligt er politisk styreform, religiøsitet og hellige skrifter, alfabet og geografisk område, der præciseres og udvides fra første del af forløbet. Dette udvikles i samarbejde med eleverne igennem padlet, hvor der visuelt skabes et overblik over civilisationerne og relationerne imellem dem, jf. bilag A for eksempel. På denne vis inddrages forholdene mellem civilisationerne før 1500-tallet, dvs. handelsveje, teknologiske og kulturelle afsmitninger, erobringer, tilbagevendende krige og konflikter. Her ønskes et fælles grundlag og udgangspunkt for det videre arbejde.

Efter denne introduktion påbegyndes et gruppearbejde, hvor det første nedslag i forløbet skal udfolde sig, nemlig hvad der er kendetegnende ved civilisationerne omkring år 1500. Her inddeles klassen i grupper af 4-5 personer, og hver gruppe får tildelt en del af emnefeltet, jf. bilag B. Hver gruppe har således hver sin del af emnefeltet og egne nøgleord at arbejde med. Ud fra disse researcher gruppen og forbereder en fremlæggelse af nøgleordene til resten af klassen, og denne fremlæggelse formidles som en video, der senere kan videndeles og gemmes. Efter hver anden film er fremvist, dvs. når nøgleordene om én civilisation er fremlagt for klassen, samles der op med et læreroplæg, der lapper de huller, der måtte være. Denne del afsluttes med en prøve, hvor eleverne skal sammenligne og finde forskelle og ligheder mellem civilisationernes religion, politiske styreform og sociale struktur.

3. del: Tre store civilisationer – et epokalt snit

Efter denne gennemgang og etablering af en grundlæggende forståelse af de tre civilisationer, bevæger forløbet sig frem mod de epokale nedslag. Disse nedslag og øvrige fokuspunkter kan ses i bilag C. Disse nedslag kan berøres på forskellig vis og med forskellige nøgleord og fokuspunkter. Dette er blot et grovt udpluk, som man kunne holde sit fokus på. I denne fremstilling vil stoffet blive gennemgået med inddragelse af forskellige arbejdsmetoder. Her vælges gruppearbejdet i denne del af undervisningsforløbet fra, idet der ønskes en lidt større lærerstyring dels med nedslagene og dels med elevernes arbejdsmetoder. Nedslagene behandles således in plenum via læreroplæg, elevbesvarelser af arbejdsspørgsmål, igennem kildekritisk arbejde og ved inddragelse af audiovisuelt materiale og multimodale medier. Hvert nedslag behandles ud fra de tre civilisationer og med spørgsmålene fra første del af forløbet in mente: Hvilke lange udviklingslinjer har civilisationerne været igennem og hvilke ligger eksempelvis til grund for forholdet mellem civilisationerne? Til hvert nedslag afsættes fire moduler, hvor det sidste modul primært skal anvendes som opsamling og overbliksskabende. I dette fjerde modul etableres en tidslinje sammen med eleverne, som man løbende - i takt med at forløbet skrider fremad – skriver videre på. Denne tidslinje skal visuelt udføres på et "tegetapet", der opsættes i klassen og med plads til tre tidslinjer – én for hver civilisation. Her kan man så skrive på tidslinjen modul efter modul, som den historiske tid skrider fremad – og man kan i udpræget grad inddrage eleverne i udfærdigelsen af tidslinjerne. Samtidig muliggør det sidste modul til hvert nedslag, at man kan åbne enkelte historiske begivenheder eller teknologier mere op og gå mere i dybden, hvor man finder det nødvendigt.

4. del: Afrunding af forløbet

Efter gennemgangen af de lange linjer og etablering af de tre tidslinjer, skal forløbet afrundes. Dette gøres ved at besvare de indledende spørgsmål, som klassen formulerede i fællesskab i 1. del. I denne del er formålet at afrunde de lange linjer og ud fra disse skabe en forståelse af, hvilke efterdønninger som disse historiske udviklingslinjer har medført i forhold til den verden, som eleverne kender. Her inddrages også Samuel Huntingtons tese omkring civilisationernes sammenstød, idet eleverne nu skal efterprøve tesen om, at modsætningerne mellem civilisationerne i moderne tid træder tydeligere frem, og at fjendtlighederne øges. Her skal eleverne således både finde eksempler på dette, at der er en øget bevidsthed på forskellene imellem civilisationerne og deraf mere

fjendtlighed, og at det netop ikke er sket, at der i stedet sker en øget vandring mod og værdsættelse af centrale elementer i især vestlig kultur. Denne sidste del af undervisningsforløbet lægger således op til diskussion, hvor eleverne på baggrund af den opnåede viden skal diskutere og vurdere temperaturen på verdensfreden og særligt forholdene civilisationerne imellem. Her kan man også give plads til at lade eleverne forholde sig til Jared Diamonds argumentation omkring civilisationernes forskellige udvikling og sammenhængen med klima og geografi. Der er ligeledes mulighed for at inddrage mere aktuelle eksempler, der både beviser og modbeviser Huntingtons tese, det være sig konflikten mellem USA og Nordkorea med Donald Trump ved roret, forholdet mellem USA og Europa, flygtningestrømninger mod Europa og børnearbejde og -rettigheder i Asien vs. europæisk efterspørgsel.

5. del: Afsluttende bemærkninger

Dette forløb rummer en række interessante perspektiver og mange muligheder for videreudvikling og supplerung af andet materiale. Ligeledes er der mulighed for, at man kan snævre forløbet ind, således at man fastholder fokus på én civilisation og ikke tre, idet undervisningsforløbet, som det står beskrevet her, er tidskrævende og modultungt. Man kan således med fordel lade det afgrænse og indsnævre, og i denne forbindelse også lægge fokus, hvor man har behov for det ift. læreplanen.

Ulempen ved forløbet er, at det er tidsmæssigt et langt forløb at afholde. Omvendt er de nedslag, som foretages i forløbet, relativt korte, hvorved man vil kunne indfange mange forskellige elevtyper og disses forskellige interesser. Hertil kan man også sige, at forløbet i udpræget grad lægger op til en differentieret tilgang, hvor både svagere og stærkere elever mødes i undervisningen. Ud over dette så dækker forløbet en stor del af fagets faglige mål og kernestof, og det giver også eleverne en grundlæggende fornemmelse af de historiske udviklingslinjer og forholdet mellem nationer og lande, som kan være fordelagtigt ift. andre forløb, hvor der kan refereres tilbage.

Kildefortegnelse

Bryld, Carl-Johan, *Civilisationernes verdenshistorie – Vesten, Mellemøsten og Kina efter 1500*, Systime A/S, København

Diamond, Jared, *Guns, Steele and Germs: The Fates of Human Societies*, National Geographic Society, PBS, 1997

Huntington, Samuel, *The clash of civilizations and the remaking of world order*, Simon and Schuster Ltd, 1996

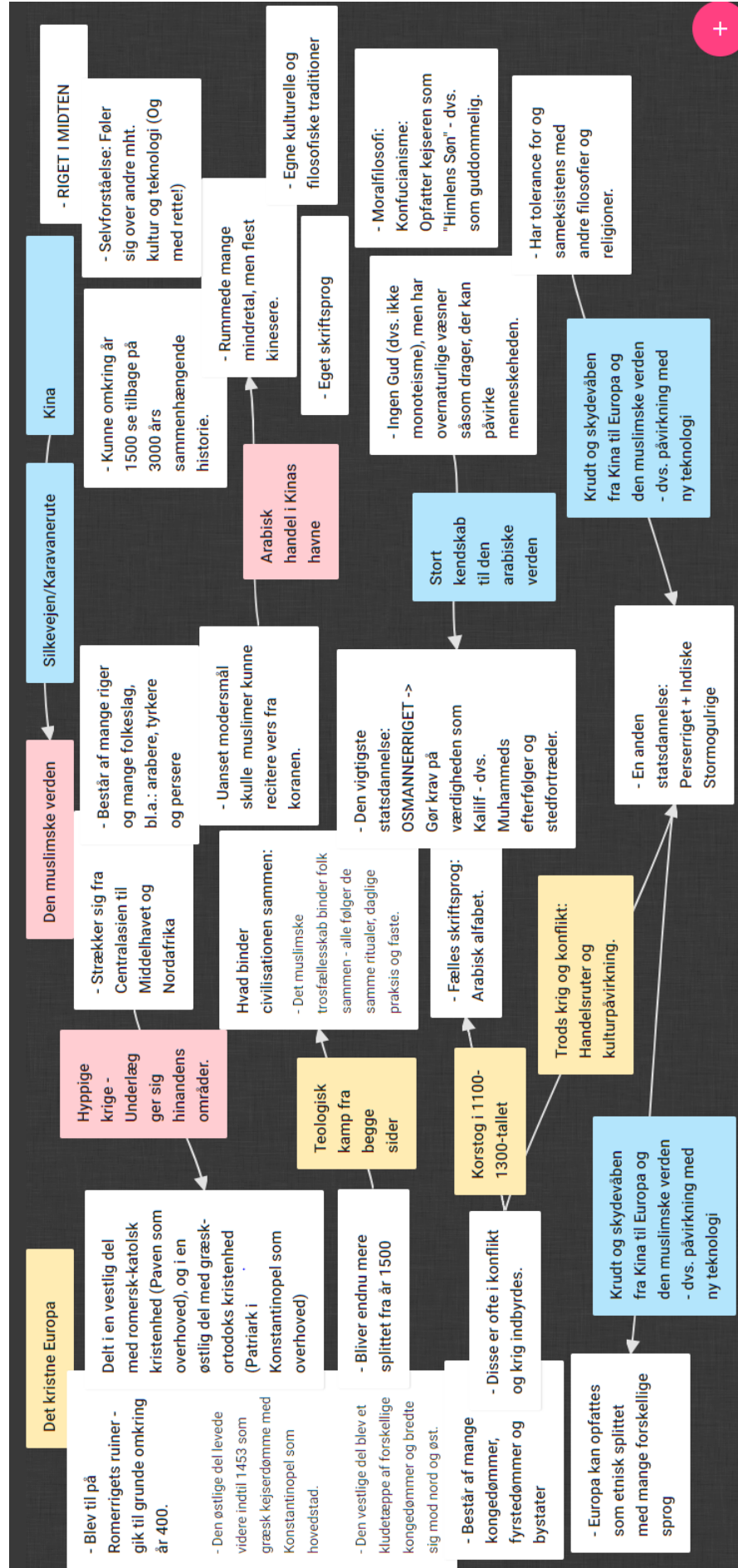
Idéhistorie B, htx – Læreplan, 2017

Links:

www.dr.dk: Opslag om civilisationernes sammenstød:

<https://www.dr.dk/undervisning/samfundsfag/civilisationernes-sammenstoed>

Bilag A:



Bilag B:

Fordeling af emnefeltet i 2. del – klassen deles i 6 grupper á 4-5 personer:

- **1. gruppe:** Den konfucianske civilisation med særligt fokus på Kinas geografi, herunder bondeland og by, den kinesiske teknologi og videnskab og afslutningsvis den kinesiske religion og livsvisdom.
- **2. gruppe:** Den konfucianske civilisation med særligt fokus på det politiske system, herunder kejseren og hans administration og embedsmænd, militæret og Kinas forhold til naboer og handelspartnere.
- **3. gruppe:** Den muslimske civilisation med særligt fokus på Osmanerriget og dets geografi, Islams verden og tro, landbrug og handel og multietnicitet i imperiet.
- **4. gruppe:** Den muslimske civilisation med særligt fokus på det politiske system, osmannernes militær, social struktur og samfundsnormer og afslutningsvis uddannelse og videnskab.
- **5. gruppe:** Den kristne civilisation med særligt fokus på Europas geografi og søfart, land og by, religion og livsfilosofi, herunder splittelse og samling.
- **6. gruppe:** Den kristne civilisation med særligt fokus på standssamfundet, politisk styreform i fyrstedømmerne med fyrste, adel og stænder og afslutningsvis militæret.

Bilag C:

Her følger en oversigt over de epokale nedslag i 3. del. Nedslagene indeholder følgende fokuspunkter:

- Civilisationernes udvikling fra 1500-1700.
 - Om Reformation i Europa og naturvidenskabelig og teknologisk revolution
 - Om Osmannerrigets kulmination og svækkelse
 - Om et Kina i krise og handelsmønstre med Europa og Amerika.
 - Status på civilisationerne omkring år 1700: hvor er vi på vej hen?
- Civilisationernes udvikling fra 1700-1914.
 - Om europæisk udvikling fra enevælde til demokrati, oplysning, industriel revolution, naturvidenskab og europæisk imperialisme.
 - Om påvirkning og pres fra Europa, Osmannerrigets omorganisering og svækkelse og en status på den muslimske verden 1914.
 - Om det kinesiske kejserriges fald, befolkningsvækst, Opiumskrige, moderniseringspolitik og oprør.
- Civilisationernes udvikling fra 1914-1949.
 - Om europæiske verdenskrige, alliancer, totalitære ideologier og krigenes følger.
 - Om nye stater i Mellemøsten, oprettelse af Israel og verdenskrigenes følger i Mellemøsten og for muslimske stater, befolkningstilvækst og brydningen mellem europæisk modernitet og traditionalisme.
 - Om Kina og japansk fremrykning i Kina, kommunismens sejr i Kina og mod et nyt og forenet Kina.
- Civilisationernes udvikling fra 1949 – nu.
 - Om kold krig i Europa, rustningskapløb, teknologisk revolution(igen), afvikling af kolonier og europæisk vækst og krise.
 - Om olielande, vedvarende høj befolkningsvækst i muslimske lande, vandringer og fattigdom, krige med USA og forholdet til vestmagterne, arabisk forår og muslimsk verden efter 2000.
 - Om kinesisk udvikling fra kommunisme til kapitalisme, kommunismens store projekt, planøkonomi, befolkningspolitik og Kina som økonomisk supermagt.